

Een gravure of een ets

Een gravure is een afdruk in diepdruk-techniek van een afbeelding of een tekst die in een metalen plaat is gegraveerd (gekrast). Anders dan bij een ets, waarbij de tekening door zuurinwerking wordt verkregen, wordt bij een gravure de afbeelding direct in de plaat gekrast.

De techniek ontstond rond 1400 vanuit de wapensmederijen in Europa. In deze werkplaatsen brachten wapensmeden met scherpe beitels versieringen in harnassen en wapens aan. Als de gravure gereed was, werd ze opgevuld met een zwart email, niëllo, en werd er een nat vel papier overheen gelegd. De niëllo trok voor een deel in het papier en zo ontstond een afdruk in spiegelbeeld van de gemaakte gravure. Deze afdruk werd slechts voor één doel gebruikt: ze fungeerde als staalkaart voor het vakmanschap van de wapensmid. Dergelijke afdrukken vormden goed reclamemateriaal om nieuwe klanten te trekken. Pas in de 16e eeuw begonnen drukkers het proces te gebruiken.

Graveren als druktechniek vindt zijn oorsprong in Duitsland rond 1430. De gravure is de voorganger van de ets. Ze wordt gemaakt op een metalen plaat van koper, staal of zink. Scherpe beitels zorgen voor de lijnvoering. Een graveur bewerkt de metalen plaat waarvan de gravure een afdruk is. Hij tekent rechtstreeks op de metalen ondergrond met behulp van een burijn, een instrument dat aan het einde is afgeschuind met drie zijden. Om te voorkomen dat de graveur zich zou verwonden, wordt de plaat op een met zand gevulde zak gelegd. Door bij bochten de plaat te draaien kan de graveur van zich af blijven steken. Vanwege de hardheid van het materiaal (koper of staal) wordt de gravure gekenmerkt door haar enigszins hoekige karakter. Zilvergravures en goudgravures zijn ook mogelijk.

De gravure veroverde al snel haar plaats binnen de beeldende kunst. Het voordeel van deze reproductietechniek was dat zij in een hoge oplage kon worden gedrukt. Door de oplage was een prent (verzamelnaam voor alle handgedrukte vormen van beeldende kunst) aanzienlijk goedkoper dan een schilderij. De ontwikkeling van de prentkunst is niet alleen beeldend, maar ook sociaal interessant. Zij opende voor veel mensen die niet het vermogen hadden een schilderij te kopen, de mogelijkheid het huis te versieren.

Een ets is een afbeelding gemaakt in diepdruktechniek van een koperen of zinken plaat waarin de afbeelding door zuur geëtsd is.

In de periode van het ontstaan van de gravure ontdekten men dat metaal reageerde met een zuur of een base, waarbij het metaal werd aangetast. Hieruit ontstond de etstechniek, die ook steeds meer gebruikt werd in de boekdrukkunst. Het etsen gebeurt op een koperen of zinken plaat. De voorkant (beeldzijde) van de metalen plaat wordt afgedekt met etsgrond, een vloeibaar opgebrachte laag waarin voornamelijk bijenwas en white spirit zitten, of een bol harde etsgrond, die op een verwarmde plaat wordt uitgerold. Vervolgens brengt de etser met een etsnaald of scherp voorwerp de afbeelding (lijnets) in de afdeklaag aan, rekening houdend met de afdruk die in spiegelbeeld op de afdruk (drager, blad) komt te staan.

Afhankelijk van het gebruikte metaal en de bedoelingen van de etser, wordt de plaat in zuur of in zout gebeten (geëtsd). Het bijten in een zoutoplossing heeft als voordeel dat het de lijnen uitsluitend in de diepte bijt. Een nadeel van bijten in zout is dat de oplossing een ondoorzichtige bruine vloeistof is. De etser ziet dus niet wat hij doet, maar moet weten hoe lang hij een plaat moet baden om tot een goed resultaat te komen. Bovendien dient de etsplaat omgekeerd - met afbeeldingskant naar beneden - in de etsbak te worden geplaatst. Bijten in koper kan met salpeterzuur en ijzerchloride. Salpeterzuur werkt niet of zeer traag onder een temperatuur van 12 graden Celsius. Zinkplaten in ijzerchloride etsen kan goed, maar geeft gevaarlijke dampen af. In de regel worden koperen etsplaten

in ijzerchloride en zinken platen in salpeterzuur gebeten. Bij salpeterzuur is de lijn rafelig en heeft deze de neiging iets breder te worden. Na het inbijten wordt de etsgrond verwijderd met terpentine of white spirit.

Tegenwoordig worden zinkplaten vooral met kopersulfaat geëts, en koperplaten met ijzerchloride. IJzerchloride geeft goede resultaten in koper en is minder schadelijk voor de gebruiker (etsen met salpeterzuur geeft giftige dampen af). Koperetsen hebben als voordeel dat ze ook kunnen worden verstaald (met een dun chroomlaagje van enkele micron) waardoor de plaat niet zo snel slijt.

Als een plaat klaar is, wrijft men in de lijnen inkt. Vervolgens wordt de plaat afgeslagen: de inkt wordt eerst met bol kaasdoek van de plaat afgewreven, vervolgens wordt er met een snelle beweging van de hand, waarbij de muis van de hand heel licht over de plaat 'scheert', het oppervlakte van de etsplaat volledig schoongeveegd. Dit heet 'afslaan', zodat alleen de inkt in de geëtste partijen blijft staan. Daarna drukt men de ingeïnkte plaat onder een etspers af op ingevocht papier. Eerst legt men 2 - 3 lagen vilt over het bewerkte etspapier dat over de afgeslagen etsplaat ligt. Door de zeer hoge druk van de etspers - tussen de 900 en 2000 kg daar waar de wals het vilt raakt- duwen de lagen vilt het papier in alle met inkt gevulde lagen van de etsplaat en gaat het ingevochte papier een noodgedwongen synthese aan met de etsinkt op oliebasis.

WEETJE

De twee eerste gedateerde gravures (1398) zijn te vinden in het museum te Colmar in Frankrijk.

WEETJE

De afkorting 'del.' die men wel op gravures aantreft, komt van het Latijnse deliniavit = (hij) heeft het getekend. Hetzelfde geldt voor de aantekening 'me fecit'.

